

ваć jako merytoryczny drogowskaz dla optymalnej alokacji funduszy krajowych i europejskich na rzecz rozwoju umiejętności na poziomie krajowym i regionalnym. W przywołanym dokumencie wyróżnia się trzy grupy scalonych umiejętności: 1) **umiejętności podstawowe** – rozumienie i tworzenie informacji; wielojęzyczność; umiejętności matematyczne; w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii, 2) **umiejętności przekrojowe** – cyfrowe; osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się; obywatelskie; w zakresie przedsiębiorczości; w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej; w zakresie myślenia krytycznego i kompleksowego rozwiązywania problemów; w zakresie pracy zespołowej; zdolność adaptacji do nowych warunków; przywódcze; związane z wielokulturowością; związane z kreatywnością i innowacyjnością, 3) **umiejętności zawodowe** – zdolność wykorzystania wiedzy z określonej branży/dziedziny oraz nabytych sprawności do wykonywania określonych i specyficznych dla danej profesji działań³. Zaprezentowane różne podejścia i kryteria do porządkowania efektów kształcenia mogą okazać się przydatnymi kontekstami do opracowania nowoczesnych koncepcji kształcenia. To podejście definicyjne stanowi podłoże dalszych działań programowych. Aktualnie trwają prace koncepcyjne nad sylwetkami absolwentów poszczególnych etapów edukacyjnych w tym przedszkola i edukacji wczesnoszkolnej⁴. Działania te inicjują opracowanie nowych programów nauczania i wychowania.

РАДКЕВИЧ ВАЛЕНТИНА

Інститут професійної освіти НАПН України (м. Київ)

РЕФОРМА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ВІД НОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ГАРМОНІЗАЦІЇ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Системна модернізація національної економіки та суспільства, зумовлена євроінтеграційним курсом України й викликами повоєнної відбудови, висуває підвищені вимоги до якості людського капіталу. У цьому контексті реформування системи професійної освіти перетворюється з галузевого завдання на один із ключових пріоритетів державної політики для забезпечення ринку праці кваліфікованими кадрами, здатними до інноваційної діяльності, швидкої адаптації до технологічних змін та продуктивної праці. Актуальність докорінної реформи системи професійної освіти України обумовлена дією двох взаємопов'язаних чинників: стратегічного – набуття Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу, та нагального – потреби у мобілізації всіх ресурсів для повоєнної відбудови економіки. Євроінтеграційний курс потребує не лише політичних та економічних перетворень, але й глибокої гармонізації освітнього простору, зокрема впровадження європейських інструментів забезпечення якості, прозорості та визнання кваліфікацій (Радкевич & Єршова, 2022). Означене передбачає імплементацію підходів, закладених у Копенгагенському процесі та рекомендаціях Європейської рамки забезпечення якості професійної освіти і підготовки, що сприятиме мобільності робочої сили та взаємному визнанню документів про освіту.

Водночас, масштаби руйнувань, завданих збройною агресією рф проти України, формують безпрецедентний попит на кваліфікованих спеціалістів у будівельній, енергетичній, транспортній та інших ключових галузях економіки. Це актуалізує розвиток системи професійної освіти, здатної гнучко реагувати на запити ринку праці та забезпечувати швидку підготовку й перепідготовку фахівців із затребуваних професій (Звіт Конфедерації роботодавців України, 2022). Ключовою проблемою, що гальмує цей процес, є системна невідповідність професійної освіти сучасним вимогам ринку праці та європейським освітнім рамкам. Ця невідповідність виявляється на кількох рівнях: *по-перше*, на інституційному – зберігається інерція централізованої системи, що характеризується недостатньою гнучкістю, слабким зв'язком із роботодавцями та повільним оновленням змісту професійної освіти і матеріально-технічної бази (Доповідна записка про «Стратегію розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2023 року», 2020); *по-друге*, на змістовому рівні – державні стандарти та освітні програми часто не відповідають реальним кваліфікаційним вимогам бізнесу, що створює розрив між навичками випускників та потребами роботодавців; *по-третє*, на рівні кваліфікацій – існує проблема гармонізації Національної рамки кваліфікацій з Європейською, що ускладнює визнання українських дипломів на європейському ринку праці (Національна рамка кваліфікацій, б.д.).

Вирішення означених проблем зумовлює необхідність комплексного законодавчого підґрунтя. Ухвалений у серпні 2025 року новий Закон України «Про професійну освіту» є не просто законодавчим оновле-

³ ZINTEGROWANA STRATEGIA UMIEJĘTNOŚCI 2030, część szczegółowa, <https://surl.lu/dymlio> [dostępny w dniu 19.08.2024r.]

⁴ A. Szymczak, A. Strzemieczna (red.), Profil absolwenta i absolwentki. Droga do zmian w edukacji. Wersja zaktualizowana i uzupełniona. Etap I: przedszkola i szkoły podstawowe. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2025

нням, а стратегічною дорожньою картою для системної трансформації галузі та її повноцінної інтеграції в європейський освітній простір (Закон України «Про професійну освіту», 2025). Цей закон закладає правові основи інституційної автономії закладів професійної освіти, запровадження гнучких траєкторій здобуття професійної освіти, її стандартизацію на основі компетентнісного підходу та, що найважливіше, визначає провідну роль роботодавців у формуванні змісту освіти, оцінюванні результатів навчання тощо. Таким чином, новий закон створює правове поле для побудови прозорої, гнучкої та ефективної системи професійної освіти, що відповідає викликам сьогодення та стратегічним цілям сталого відновлення України.

Закон фундаментально переосмислює управління закладами професійної освіти. Вони будуть перетворені на «комунальні некомерційні товариства», що значно розширить їх фінансову та адміністративну автономію (профтехосвіта по-новому: в МОН пояснили, що змінює схвалений закон і для кого, 2025). Це дасть їм змогу самостійно управляти своїми бюджетами, відійти від жорстких тарифних сіток та формувати власні штатні розписи. Центральним елементом нової моделі професійної освіти є створення потужних наглядових рад, які матимуть реальні повноваження наймати та оцінювати результати діяльності директорів, затверджувати стратегічні плани та, що найважливіше, обов'язково включатимуть представників роботодавців, які інвестують у розвиток закладів професійної освіти. Відповідно, контролююча функція переходить від Міністерства освіти і науки України до місцевого органу стейкхолдерів, безпосередньо зацікавлених в успіху кожного закладу професійної освіти. Згідно з законом бізнес переміщується з периферії в самий центр освітнього процесу, тобто стають повноправними його учасниками. Це досягається за допомогою кількох конкретних механізмів: формалізацією та просуванням дуальної форми здобуття освіти, що підтримується державними грантами; запровадженням «студентського трудового договору», що створює правову базу для поєднання роботи й навчання студентів (Які зміни відбулись у законодавстві з питань професійної освіти?, 2025); отримання бізнесом повноважень спільно розробляти освітні програми, забезпечуючи їх актуальність та відповідність сучасним вимогам, причому їх затвердження переходить до повноважень наглядових рад закладів професійної освіти. Саме цей прямий вплив змушує роботодавців розглядати закон як можливість отримати фахівців з необхідними для них кваліфікаціями і компетентностями.

Цим законом запроваджується сучасний, орієнтований на здобувача професійної освіти підхід, що ґрунтується на положеннях принципу «навчання впродовж життя». Він закріплює право на «індивідуальну освітню траєкторію», згідно з яким студенти можуть обирати свій шлях, темп та компоненти навчання (Закон України «Про професійну освіту», 2025). Це підтримується переходом на кредитно-модульну систему, засновану на Європейській кредитній трансферно-накопичувальній системі (ECTS), що сприяє академічній мобільності та визнанню кредитів, здобутих в інших закладах. Закон також передбачає визнання результатів навчання, здобутих особами шляхом неформальної та інформальної освіти. Крім того, він заохочує осіб безоплатно здобувати другу професійну кваліфікацію через три роки після навчання, за винятками для ветеранів, які потребують швидшої перекваліфікації (Закон України «Про професійну освіту», 2025). Реформа не просто покращує існуючі заклади професійної освіти, а створює для них конкурентний ринок. Надаючи автономію закладам професійної освіти, пов'язуючи фінансування з результатами та надаючи більше влади студентам і бізнесу, закон впроваджує ринкову динаміку. Успішні заклади професійної освіти процвітатимуть, залучаючи бізнес-партнерів та студентів, тоді як ті, що не зможуть адаптуватися, будуть змушені змінюватися або закриватися. Фінансування стане більш «ринковим і конкурентним», переходячи від гарантованих державних субсидій до моделі, де ресурси слідує за успішними результатами діяльності закладів професійної освіти. Студенти, отримуючи індивідуальні траєкторії навчання, зможуть обирати заклади освіти, що пропонують найкращі освітні програми та кар'єрні перспективи. Ця комбінація «автономії пропозиції» та «влади попиту» створює умови для існування конкурентного середовища, де якість, актуальність та ефективність винагороджуються.

Зауважимо, що існує також пряма відповідність між положеннями нового Закону України «Про професійну освіту» (2025) та ключовими принципами сучасної політики Європейського Союзу у сфері професійної освіти і підготовки, викладеними в Оснабрюцькій декларації (Osnabrück Declaration on vocational education and training as an enabler of recovery and just transitions to digital and green economies, 2020), а саме: *стійкості та гнучкості професійної освіти*, що уможлиблюють інституційну автономію, запровадження гнучких освітніх і навчальних програм, розроблених спільно з бізнесом, та індивідуальних освітніх траєкторій; *безоплатної перекваліфікації, визнання неформального навчання та фокусу на підвищенні кваліфікації*, що є прямою імплементацією цього принципу; *сталого розвитку*, що сприяє «зеленому» переходу, й модернізації інфраструктури та освітніх програм, особливо для таких секторів, як енергетика (Що чекає на Україну після війни: головні виклики і прогнози, 2025); *забезпечення прозорості та мобільності кваліфікацій*, що сприяє узгодженню українських кваліфікацій з європейськими. Новий закон підтримує це узгодження, структуруючи кваліфікації у спосіб, сумісний з рівнями Національної рамки кваліфікацій та просуваючи механізми забезпечення якості, що зміцнюють довіру до цих кваліфікацій (Закон України «Про професійну освіту», 2025). Впроваджуючи освітні рамки Європейського Союзу ще до повноправного членства, Україна забезпечує «м'яку» інтеграцію в європейський освітній простір, що демонструє відданість спільним європейським цінностям.

Звіт Європейський Союз – Україна про кваліфікації, названий «пілотним проєктом», свідчить, що Україна є активним партнером, а не пасивним одержувачем вимог (European Commission, 2023, February 15). Це проактивне узгодження зміцнює довіру європейських партнерів і має негайні практичні переваги: воно полегшує визнання кваліфікацій мільйонів переміщених українців, спрощуючи їхню інтеграцію на ринки праці країн Європейського Союзу. Таким чином, закон є складним політичним інструментом, що слугує як довгостроковий стратегічний меті (членство в Європейський Союз), так і негайній гуманітарній та економічній потребі (підтримка своїх громадян за кордоном).

Зауважимо, що ключові положення закону набуватимуть чинності не одразу: деякі зміни заплановані через рік після ухвалення, інші – з 1 січня та 1 вересня 2027 року. Такий поетапний підхід розроблений, щоб надати закладам професійної освіти, органам управління та роботодавцям час для адаптації, а також дозволити Міністерству освіти і науки України розробити необхідну підзаконну базу спільно зі стейкхолдерами. Окрім того, існують і перешкоди для реформи. До них належить потенційна нестабільність економіки, що може обмежити ресурси для імплементації. Існує ризик «ментального» опору з боку консервативних керівників закладів професійної освіти та педагогічних працівників, не звиклих до автономії та інновацій (Денисюк & Титаренко, 2021). Публічні дебати під час розроблення закону також висвітлили занепокоєння щодо можливої дискримінації приватних закладів та забезпечення справді вільного вибору студентами місця навчання. Головним викликом буде підготовка нового покоління керівників закладів професійної освіти, здатних ефективно працювати в автономному середовищі, та створення дієвих наглядових рад з нуля.

Нова філософія закону передбачає зміну у вимірюванні успіху. Міністр освіти і науки Оксен Лісовий (2025) заявив, що результати діяльності директорів закладів професійної освіти будуть оцінювати на основі ключових показників ефективності. І хоч закон сам по собі їх не визначає, логічну рамку для такого оцінювання можна вивести з його цілей. Ключові метрики повинні охоплювати: рівень працевлаштування випускників за спеціальністю; результати опитування щодо задоволеності роботодавців; кількість студентів, зарахованих на програми дуальної освіти; обсяг приватних інвестицій, залучених закладами професійної освіти; успішне підтвердження кваліфікацій у незалежних кваліфікаційних центрах тощо. Остаточний успіх чи провал цієї реформи залежатиме і від членів наглядових рад. Закон створює нові структури, але не може створити людський капітал для їх функціонування. Найбільша вразливість реформи – це потенційний розрив між складними, ринково-орієнтованими навичками, необхідними для управління автономним «некомерційним товариством», та існуючими навичками менеджерів, підготовлених у старій, централізованій системі. Закон передає величезну відповідальність: від центрального уряду до окремих закладів професійної освіти, які тепер відповідатимуть за фінансовий менеджмент, стратегічне планування, розвиток бізнесу та впровадження інновацій в освітні програми. Це, по суті, навички бізнес-управління, а не бюрократично-адміністративні навички, що культивувалися старою системою. Без масштабної, цільової державної програми підготовки цих нових лідерів та членів наглядових рад, надана законом автономія може призвести до неефективного управління та провалу, а не до інновацій та успіху. Тому критично важливою, хоч і не прописаною, змінною успіху реформи є інвестиції в розвиток лідерського та управлінського потенціалу закладів професійної освіти на інституційному рівні.

Підсумовуючи, Закон України «Про професійну освіту» є епохальною реформою застарілої, державо-центричної моделі професійно-технічної освіти й замінює її динамічною, децентралізованою системою, розробленою для XXI століття. Це пряма, стратегічна та необхідна відповідь на збіг історичних імперативів європейської інтеграції та повоєнної відбудови. Адже розширюючи повноваження закладів професійної освіти, інтегруючи бізнес, фокусуючись на здобувачах освіти та узгоджуючи зміст з європейськими стандартами, закон діє як стратегічна дорожня карта, якою він і був задуманий для економічного відновлення України та ключового чинника її європейського майбутнього. Водночас імплементація положень закону буде потребувати стійкої політичної волі, значних інвестицій та справжнього партнерства між державою, бізнесом і громадянським суспільством.

Література

1. European Commission. (2023, February 15). Єврокомісія опублікувала звіт про порівняння українських і європейських кваліфікацій. EU Neighbours East. <https://euneighbourseast.eu/uk/news/latest-news/evrokomisiya-opublikovala-zvit-pro-porivnyannya-ukrayinskyh-i-eyvropejskyh-kvalifikaczij/>
2. Osnaabrück Declaration on vocational education and training as an enabler of recovery and just transitions to digital and green economies. (2020). European Ministers for Vocational Education and Training, the European Commission and the European Social Partners. <https://surl.li/ncmhwr>
3. Денисюк, О. Я. & Титаренко Н. В. (2021). Ризики та виклики реформування загальної середньої освіти (НУШ). “Освітня аналітика України”, No 4 (15), <https://surl.li/htsglv>
4. Доповідна записка про «Стратегію розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2023 року» (2020). Міністерство освіти і науки України. <https://surl.li/hdtniq>
5. Закон України «Про професійну освіту». (2025). Верховна Рада України. <https://surl.li/wpuvvc>
6. Звіт Конфедерації роботодавців України. (2022). Конфедерація роботодавців України. <https://surl.li/swtaes>

7. Лісовий, О. (2025). Як профтехосвіта стає сучасною. LB.ua. <https://surl.li/egiylv>
8. Національна рамка кваліфікацій. (б.д.). Національне агентство кваліфікацій. <https://surl.li/lxnold>
9. Профтехосвіта по-новому: в МОН пояснили, що змінює схвалений Радою закон і для кого. (2025). РБК-Україна. Міністерство освіти і науки України. <https://surl.li/dsesfu>
10. Радкевич, В., & Єршова, Л. (2022). Стан готовності системи професійної освіти до протидії реальним і потенційним загрозам національній безпеці та національним інтересам України в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів. Професійна педагогіка, 1(24), 4-17. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.4-17>
11. Що чекає на Україну після війни: головні виклики і прогнози (2025). Конфедерація роботодавців України. Retrieved September 19, 2025, from <https://employers.org.ua/news/id2685>
12. Які зміни відбулись у законодавстві з питань професійної освіти? (2025). Рада Новомиргород. <https://surl.li/lpylkg>

ТИТОВА ОЛЕНА

Інститут професійної освіти НАПН України (м. Київ)

КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ

У сучасних умовах трансформації професійної освіти актуалізується потреба не лише створення, а й науково обґрунтованого оцінювання ефективності педагогічних технологій розвитку професійної компетентності викладачів. Їхня результативність має багатовимірний характер і охоплює зміст, методи, організацію освітнього процесу, а також особистісний і соціальний ефекти професійного зростання педагогів. Педагогічна технологія – це не просто сукупність методів і прийомів, а цілісна система з чітко визначеними ознаками: цілеспрямованістю, структурованістю, керованістю, результативністю (Сисоєва, 2014; Лузан, & Печковська, 2015). Тому її ефективність неможливо визначити лише за одним показником, наприклад, високими результатами навчання чи використанням інноваційних інструментів. Важливим є комплексний підхід, що враховує глибину сформованих компетентностей, практичну значущість змін та сталість результатів.

У наукових джерелах простежується еволюція підходів до оцінювання: від універсальних системних критеріїв (операційних, економічних, технічних) до контекстно зорієнтованих моделей, що поєднують зміст, процес, результат і соціальні наслідки (Sakamoto, 1971; Шевченко, 2012; Барановська, 2021; Morel, & Spector, 2022). Дослідники педагогічних інновацій підкреслюють значущість таких вимірів, як новизна, результативність, можливість масштабування, творчість і діагностичність (Барановська, 2021; Osorio Vanegas, Segovia Cifuentes, & Sobrino Morrás, 2025).

Сучасні компетентнісні підходи наголошують, що ефективність технології визначається рівнем сформованих умінь і готовністю педагогів до інтеграції нових методик у власну практику. Аналітика міжнародних стандартів виокремлює організаційно-методичні та ресурсні чинники успішності – лідерство, професійний розвиток, інфраструктуру, стратегії впровадження та системи оцінювання.

Отже, виокремлення чотирьох груп критеріїв – змістово-цілевих, організаційно-методичних, результативно-якісних і соціально-гуманістичних – забезпечує комплексне бачення ефективності педагогічних технологій. Такий підхід дозволяє охопити всі основні складові їх функціонування: визначення цілей, добір і структурування змісту, методичне забезпечення, умови реалізації, досягнуті результати та їх соціальний ефект. Саме узгоджене врахування цих аспектів дає можливість об'єктивно визначити, наскільки впроваджувані технології реально сприяють формуванню й розвитку професійної компетентності викладачів фахових коледжів у сучасних умовах змін та викликів.

Група *змістово-цілевих критеріїв* передусім стосується відповідності педагогічної технології тим завданням і цілям, які вона покликана реалізовувати. Кожна технологія бере свій початок із чітко визначеної мети, тому оцінювання має показати, наскільки вона адекватно відображає сучасні тенденції освіти й вимоги до професійної діяльності викладачів. До цієї групи критеріїв відносяться: відповідність цілям розвитку професійної компетентності; наукова обґрунтованість; системність і логічність змісту; актуальність змісту; практична значущість; стимулювання рефлексивного мислення та саморозвитку. допомагають з'ясувати, чи дійсно запропонована педагогічна технологія відповідає потребам сучасного викладача та студентів, тобто чи спрямована вона на досягнення актуальних освітніх і професійних результатів.

Друга група критеріїв – *організаційно-методичні* – визначає, як побудована й реалізується педагогічна технологія на практиці. Навіть найкраще сформульовані цілі залишаються декларативними без належної організації освітнього процесу. Ця група охоплює: технологічність і структурованість; оптимальність методів і форм; адаптивність; інтерактивність і комунікативність; ресурсна забезпеченість;